

Det store spillet

2023-04-26

Optional[© Klassekampen]

Alle artikler er beskyttet av lov om opphavsrett til åndsverk. Artikler må ikke viderefremmes utenfor egen organisasjon uten godkjenning fra Retriever eller den enkelte utgiver.

Les artikkelen ved å klikke her.

Klassekampen

Onsdag 26. april 2023

Kommentar 3

KRON OG MYNT

Industripolitikk har igjen kommet på dagsorden – men EU, USA og Kina har valgt ulike strategier.

Det store spillet

Høsten 1989 stagnerte Vestens ytre fiender. Den kalde krigen (1945–89) opphørte, og verden fikk en periode med globalisering som bar preg av at vestlige selskaper produserte der lønningene var minst, solgte der kjøpekraften var størst og tok ut profitten der skattene var lavest. Parallelt skjedde det en stor teknologioverføring til Kina. Landet endte da også som verdens klart største industriland som følge av denne utviklingen.

Denne type globalisering som kjennetegnet «ettermurstiden» (1990–2019) har nå endret seg som følge av koronakrisen vinteren 2020 og framover, Russlands invasjon i Ukraina vinteren 2022 og Kinas dreining fra en begrensning for lederen til å sitte i

KRON OG MYNT
Økonomene Morten Jerven, Erik S. Reinert, Rune Skarstein, Chr. Anton Smedshaug og Ole Kwadsheim skriver onsdager i Klassekampen.

to perioder, til livsvarig styre under Xi Jinping fra våren 2023. Nå står Vesten plutselig i en helt ny situasjon. Man er ikke lenger verdens herre og kan ikke få rå- og industrivarer fra hvor som helst, fra hvem som helst – når som helst.

Tvert om; Europas råvarerelevandør, Russland, har blitt fiende, mens Kina er på listen over mulige fiender, og strategisk avhengighet av begge bør derfor unngås. Dit er det likevel langt fram. To kjappe eksempler er skipsbygging, der Kina har nesten halvparten av all verdenskapasitet i verden (Sør-Korea og Japan har ytterligere 40 prosent), og solenergi – der EU er avhengig av Kina for utbygging av anslagsvis tre fjerdedeler av ny kapasitet framover.

Parallelt skal verden avkarbonifiseres og hydrokarboner skal erstattes av elektroner, det vil si at et metallbasert energisystem skal erstatte olje i et episk omfang. Ambisjonsnivået på dette varierer mellom de tre store økonomiene. EU, som utgjør om lag 17 prosent av verdens BNP, har klart høyest mål med 55 prosentkutt fra 1990-nivå, USA under Biden (cirka 20 prosent av verdens BNP) har 50–52 prosent kutt som plan (fra 2005-nivå), mens Kinas ambisjon (17 prosent av verdens BNP) er at karbonutslippene skal *toppe* innen 2030. Kina kan med andre ord øke utslippene gjennom 2020-tallet, så lenge de begynner å falle mot slutten av tiåret.

Grunnet disse endringene, har industripolitikken gjennom subsidier, planer, reguleringer og forbud igjen kommet på dagsorden, som under den kalde krigen. For å revitalisere viktig industri og utvikle mer fornybar

ILLUSTRASJON: KNUT LØVÅS, KNUTLVÅS@GMAIL.COM

energi, samt sikre generell industriell konkurransekraft, har de tre konkurrerende økonomiene ulike modeller. USA har gjennom Inflation Reduction Act (IRA), samt flere tilknyttede planer for blant annet halvledere, lagt opp til en strategi der markedet brukes mest mulig. De stimulerer likevel ulike fornybare energikilder gjennom subsidier og skatteletter, fremmer miljøvennlig produksjon av varer, herunder elbiler, batterier og så videre gjennom svært gunstige investeringsordninger. Og mye av produksjonen i verdikjeden må skje i Nord-Amerika for å få støtte. De lar med andre ord ulike varer og energiformer konkurrere mot hverandre, uten å velge vinnere spesifikt gjennom forbud og reguleringer slik EU gjør, men prioriterer egne verdikjeder hardt. Kall det subsidiert markedsøkonomi.

EU på sin side bruker mindre nye penger, men anvender jussen i større grad. Her er forbud og stadig nye reguleringer både på klima og miljø svært viktige virkemidler, sammen med krevende mål om utslippskutt, fornybarandeler, og reduserte utslipp på bred front, samt endret naturbruk. Riktignok stimuleres det også gjennom økonomiske tiltak, og det åpnes nå for mer nasjonal støtte, men ikke i samme omfang som USA. Kort sagt er reguleringene flere og markeds konkurransen mindre. Kall det regel- og målstyrt markedsøkonomi.

Kina har gått enda lenger enn EU og bruker fortsatt femårsplaner ledet av Xi Jinpings «tanker om sosialisme med kinesiske karakteristika». Her

er det vanskelig å vite hvor markedet begynner og staten slutter, også kalt markedsleninisme. Gjennom 2020-tallet skal både den 14. og 15. femårsplanen fullføres, sammen med planen «Made in China», der man har blinket ut mål i sektorer som er særlig viktige for Kina. Kall det planstyrt markedsøkonomi.

Dette er en parallell til 1980-tallet, da Japan, USA og Sovjetunionen kjempet om verdensdominans, og ved inngangen til 1980-tallet var det uklart hvem som ville vinne. Et tiår senere derimot, ved utgangen av 1980-tallet, var USA seierherren idet Japans økonomiske modell hadde stagnert, sentral og Øst-Europa var frigjort fra Sovjets dominans og Sovjetunionen var på randen av konkurs.

Trolig vil vi vite langt mer når tiåret rundes av. Det store spillet vil avgjøre dominansen i det 21. århundre – hvilken av de tre ulike strategiene som lykkes, vil avgjøre den økonomiske organiseringen framover, i styrkeforholdet mellom stat og marked, mellom demokrati og autokrati og ikke minst i omfanget av vestlig velstand fram mot 2050.

Chr. Anton Smedshaug
Daglig leder i AgriAnalyse og førsteamanuensis ved NMBU
christian.anton.smedshaug@agrianalyse.no

PÅ TEPPET

Klonedoping

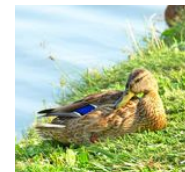
Langrennssjefen snakker med NRK om det resterende landslaget etter av Johannes Høsflot Klæbo trakk seg: «– Ekstra armer og bein».

Det er høye krav til de gjenverende løperne.

Endetidstegn

Gudbrandsdølen dagningen skriver at det er tungt for bondene «å få endene til å gå rundt».

Får håpe andebondene får litt ekstra hjelp i jordbruksoppkjøret.

Vil ikke gå

I ringen

VG skriver om en slåsskamp i helga og opplyser at «Romerrikets blå skrev om hendelsen først».

De hadde jo noen hundre års forsprang.

Den siste dråpen

VG bringer saken: «Typiske tegn: Driker jeg for mye?»

Tegn én: at du klikker deg inn på saken.

Båt med hjul

Bilaget skriver at «KI som regnes som høyrisiko, inkluderer selvkjørende bilder».

Selvkjørende Odd Nerdrum-bilder vil for eksempel kunne gjøre stor skade på Kunstnerens hus.

Godt navn

Tv-produksjonsselskapet Spark har sagt opp alle ansatte.

teppet@klassekampen.no

DAGENS SUKK

Når naturen er slik at man fristes til å bryte ut i sang, er det på tide å gå inn

Hauk